



شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهان
مدرسه علمیه جوادالائمه(ع)
شهرستان آبدانان

جلسنواه (شد)

عنوان:

عوامل موثر در توسعه فرهنگی از دیدگاه قرآن

استاد راهنمای:

سیده زینب چراغی

مموقین گروه:

مهتاب رضایی(دبیر گروه)

سیده مریم حسینی

مریم عبدالشاهی

ایمان محمدیان

گروه: فاطمیه (سلام الله علیها)

زمستان ۱۳۹۳



چکیده

از جمله مباحث مهم و کلیدی که نقش موثر و بسزائی در بحث توسعه فرهنگی دارد، عوامل موثر در توسعه فرهنگی است. که این عوامل شامل دولت یا حکومت اسلامی، مردم و عوامل فراملی و جهانی می باشد. در این مقاله سعی شده است علاوه بر تشریح و آشنا ساختن با کلیات آنها، از دیدگاه قرآن و سنت نیز بررسی شود. و با آوردن آیات و روایات مربوط به بحث مذبور، با الگو پذیری از حیات معنوی و فرهنگی و حکومت جهانشمول پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) بهترین الگوی توسعه فرهنگی و بعبارتی الگویی بهتر از الگوی دیگران ارایه شودهمچنین در این مقاله تا آنجا که لازم و مقدور بوده مسایل مربوطه با استفاده از نظرات و آیات و روایات مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

کلید واژه ها: توسعه-فرهنگ-توسعه فرهنگی-الگو

توسعه: مفهومی متعالی، دستاورد بشری و پدیده ای چند بعدی است که طبعا توسعه از مقوله امور فرهنگی به شمار می آید.

فرهنگ: فرهنگ به مفهوم قوم نگاری عام خود، مجموعه پیچیده ای است مشتمل بر معارف، اعتقادات، هنر، حقوق و اخلاق و تمامی توانایی ها و عاداتی که بیشتر به عنوان عضوی از جامعه اقدام می نماید.

توسعه فرهنگی: شرط اصلی توسعه اقتصادی و بلکه شاه کلید آن به حساب می آید و به معنای تحولات و تغیرات وسیع در روابط بین کشورها می باشد.

الگو: در لغت به معنای طرح، سرمشق، نمونه، مشابه و مدل می باشد. در اصطلاح و در علوم گوناگون به معنای متفاوت و البته نزدیک به هم آمده است. در واقع یک سری قوانین است که با استفاده از آن می توان هر چیزی یا قسمتی از یک مقوله را تولید کرد.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
-------	------

۱ مقدمه

فصل اول: کلیات تحقیق

بیان مسأله: ۳
ضرورت انجام تحقیق: ۳
اهداف مشخص تحقیق: ۳
روش تحقیق: ۳
نوآوری در تحقیق: ۳
سؤالات تحقیق: ۴
فرضیه های تحقیق: ۴
پیشنه تحقیق: ۴

فصل دوم: عوامل مؤثر در توسعه فرهنگی

۱- حکومت و دولت اسلامی ۷
جایگاه حکومت در اسلام ۹
۲- اجرای احکام الهی ۱۰
۳- سیره پیامبر اکرم(ص) و جانشینان او در تشکیل حکومت اسلامی ۱۰
دلالت پیشرفت اسلام ۱۰
وظایف و مسئولیتهای دولت در توسعه فرهنگی ۱۸
حکومت پیامبر (ص) الگوی همیشگی حکومتهای اسلامی ۲۰
نتیجه: ۲۷

فصل سوم: فرهنگ و عوامل فراملی

۲۹	عوامل فراملی و جهانی
۳۴	عوامل فراملی و جهانی
۳۶	ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگ آرمانی اسلام
۳۷	ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگ آرمانی اسلام
۳۷	عدالت‌گسٹری
۳۸	علم ورزی
۳۹	امنیت همگانی
۴۰	عقل‌گرایی
۴۱	آبادانی و رفاه عمومی
۴۲	فرهنگ اسلام و تکنولوژی
۴۲	ارتباطات پیشرفته
۴۲	سلاح‌های جنگی پیشرفته
۴۳	حمل و نقل پیشرفته
۴۳	جلوه‌های فرهنگ دینی
۴۳	۱. تکبیر
۴۴	۲. مساجد
۴۵	۳. پرچم
۴۷	فرهنگ ثابت ولی متغیر است
۴۷	پذیرش فرهنگ، اجباری ولی اختیاری است
۴۹	نتیجه
۵۰	فهرست منابع و مأخذ

مکانی، شیوه تقریباً مشابه در صدد پاسخگوئی به نیازهای آنها برآمده‌اند. چنانکه در تمامی این جوامع بشری، زبان، ابزار و فنون برای بهره‌برداری از طبیعت، قوانین مالکیت، شبکه محارم و ... شکل یافته است. ثانیاً یکی از خصوصیات اصلی فرهنگ اکتسابی بودن و انتقال‌پذیری آن است که باعث شده عناصر فرهنگ از نسل به نسل دیگر از جامعه‌ای به جامعه دیگر انتقال یابند. با توجه به این ویژگی فرهنگ - عام و خاص - و تمایز میان جنبه مادی - تمدن و جنبه معنوی - فرهنگ - می‌توان گفت. دستاوردهای مادی بشر متعلق به یک گروه و ملت خاص نیست. بلکه تمامی جوامع بشری در آن سهم دارند. اما هر جامعه‌ای به دلیل ویژگی‌های اقلیمی و تاریخی و ... دارای فرهنگی تمایز از فرهنگ‌های دیگر است.

فرهنگ ثابت ولی متغیر است

فرهنگ ثابت به نظر می‌رسد؛ زیرا مواریث فرهنگی از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود و فرهنگ گذشته در حال تداوم می‌یابد. هم‌چنین اگر تغییری صورت پذیرد، آرام و بطی ایست و به سادگی قابل درک و رؤیت نمی‌باشد. اما از طرف دیگر، به دلیل طرح نیازهای جدید زیستی، روانی، اجتماعی و تلاش در پاسخگوئی به این نیازها و تفاوت در مقتضیات زمانی و مکانی، تغییراتی در فرهنگ‌های بشری حادث می‌شود. از این نظر می‌توان فرهنگ جوامع گوناگون را به دو گونه تقسیم کرد؛ یعنی فرهنگ ایستا و فرهنگ پویا. در فرهنگ ایستا تغییرات به حداقل ممکن تقلیل می‌یابد و فرهنگ به حال متحجر و تغیرناپذیر باقی می‌ماند؛ اما برخی جوامع نقطه مقابل جوامع ایستا قرار می‌گیرند؛ به نحوی که وسعت و سرعت تغییرات در فرهنگ آنها زیاد است. به طور کلی، تغییرات، مداوم و اجتناب‌نایپذیر است و تفاوت در سرعت، جهت و زمینه دگرگونی از فرهنگی به فرهنگ دیگر است.

پذیرش فرهنگ، اجباری ولی اختیاری است

در ابتدا این طور به نظر می‌رسد که فرهنگ، اجباری است. به این معنی که یکی از خصوصیات اصلی فرهنگ جمعی و جبری بودن آن است. آدمی از بد و تولد تا مرگ به طور اجباری در جریان فرهنگ‌پذیری و جامعه‌پذیری قرار دارد. هر چند میزان فرهنگ‌آموزی در دوره‌های مختلف حیات او متفاوت است، میراث فرهنگی نسل قبل دائماً به او منتقل می‌شود. محتوای فرهنگ چنان با شخصیت فرد عجین می‌شود که بدون احساس اجبار، عناصر و درونمایه فرهنگی جامعه را در اندیشه و عمل خود منعکس می‌کند. این فرآیند را در جامعه‌شناسی اصطلاحاً 'درونى' شدن

فرهنگ^۱ می‌گویند. اگر فردی برخی از باورها و عقاید رایج در فرهنگ خویش را نپذیرد، به میزان اهمیت و ارزش آنها در چارچوب فرهنگ مورد نظر، در معرض فشار جمعی قرار می‌گیرد. از طرفی فرهنگ، امری اختیاری است و فرد به نوبه خود نقش مؤثر و فعالی در آن می‌تواند داشته باشد. یعنی فرهنگ به صورت میراثی از گذشته که به طور غیرفعال پذیرفته شده باشد نیست، بلکه بر عکس فرهنگ مستلزم شرکت فعال و خلاق اعضاء گروه یا قوم مربوط است. افراد در مقابل فرهنگ غیرفعال و بی‌اراده نیستند، بلکه هر فردی می‌تواند از طریق پذیرش برخی از عناصر فرهنگ و عدم پذیرش برخی دیگر، در جهت تغییر در آن محدوده گام بردارد که این خود معلول تفاوت‌های فردی و تفاوت در جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری است. این دو عامل به همراه نیازهای جدید، موجب نوآوری در فرهنگ یا تأثیر فرد در فرهنگ می‌شود.

نتیجه

در فرهنگ آرمانی اسلام که در قالب مهدویت مطرح گردیده است، در می‌یابیم که با ظهور آخرین منجی، انسان‌ها در سایه رهنماهی حضرت مهدی(عج) که برگرفته شده از قرآن و سنت و مطابق فطرت انسان‌هاست، به آخرین درجه تکامل مادی و معنوی دست می‌یابند. در عصر ظهور و حاکمیت فرهنگ آرمانی اسلام، نه تنها بشر قدرت تأمین نیازهای ضروری خود را دارد، بلکه به دلیل پیشرفت علم و تکنولوژی و ارتقای سطح زندگی همراه با رعایت ارزش‌ها و هنجارهای دینی و انسانی، به بالاترین درجه از تکامل مادی و معنوی دست می‌یابند.

فهرست منابع و مأخذ

قرآن کریم

- ۱- نهج البلاغه ، ترجمه مرحوم دشتی
- ۲- جمعی از نویسنده‌گان؛ **قرآن و توسعه فرهنگی**؛ تهران: نشر فرهنگ مشرق زمین، ۱۴۲۴ق.
- ۳- حرّ عاملی، محمدبن حسن؛ **وسائل الشیعه**؛ تهران: المکتبة الاسلامیة، ۱۴۰۳ق.
- ۴- حسینی، سیدهادی؛ **فقیر و توسعه در منابع دینی**؛ مشهد: دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۱.
- ۵- دیلمی، شیرویه بن شهردار؛ **فردوس الاخبار**؛ بیروت: بی‌نا، ۱۹۸۷م.
- ۶- رفیع‌پور، فرامرز؛ **آناتومی جامعه**؛ تهران: انتشار، ۱۳۷۷، ص ۷۰.
- ۷- روح الامینی، محمود؛ **زمینه‌ی فرهنگ‌شناسی**؛ تهران: نشر عطار، ۱۳۶۵، ص ۱۸.
- ۸- شعیری، تاج الدین؛ **معانی الاخبار**؛ قم: انتشارات رضی، ۱۳۶۳.
- ۹- طباطبایی، محمدحسین؛ **المیزان فی تفسیر القرآن**؛ بیروت ، مؤسسه‌ی الاعلمی للمطبوعات، طبعة الاولى ۱۹۹۷م.
- ۱۰- طبرسی؛ **مجمع البيان**؛ بیروت: انتشارات دارالعرفه، ۱۹۸۶.
- ۱۱- کامل، سلیمان؛ **یوم الخلاص**؛ ترجمه‌ی علی اکبر مهدی‌پور، قم: نشر آفاق، ۱۳۷۶.
- ۱۲- کلینی، محمدبن یعقوب؛ **الکافی**؛ قم: انتشارات اسوه؛ ۱۳۷۶.

- ۱۳- مؤسسه‌ی آینده‌ی روشن؛ **مجموعه مقالات**؛ قم: مؤسسه‌ی آینده‌ی روشن، ۱۳۸۶.
- ۱۴- متqi زاده، زینب؛ **جهانی شدن فرهنگ مهدوی**؛ قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج)، ۱۳۸۸.
- ۱۵- مجلسی، محمد باقر؛ **بحار الانوار**؛ بیروت: مؤسسه‌ی الوفاء، ۱۴۰۳ق.
- ۱۶- مصباح یزدی، محمد تقی؛ **جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن**؛ قم: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۹.
- ۱۷- مصباح یزدی، محمد تقی؛ **آموزش عقاید**؛ تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ هفتم، ۱۳۸۱.
- ۱۸- سایت اینترنتی ظهور(<http://www.zohour.ir>).
- ۱۹- مجلسی، محمد باقر (متوفی ۱۱۱هـ.ق.)، بحار الانوار، انتشارات مکتبه اسلامیه ، تهران، ایران
- ۲۰- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه ، دارالکتب اسلامیه ، تهران ، ایران
- ۲۱- علیزاده، حسن ، دولت و فرهنگ دینی ، مؤسسه فرهنگی - هنری عرش پژوه ۱۳۸۴ تهران - ایران
- ۲۲- موسوی خلخالی، سید محمد مهدی ، حاکمیت در اسلام ، انتشارات آفاق ، چاپ اول ۱۳۶۱، تهران- ایران